

більшість, її неможливо відстежити: залучені кошти є частиною загального обсягу ресурсів, із яких домогосподарства фінансують поточне споживання.

Важливо зауважити, що на сьогодні лише найбільші банки визначили для себе цільові частки ринку, але майже всі планують зростати щонайменше на рівні ринку. Це може свідчити, що фінустанови, ймовірно, керуються бізнесовими цілями, зокрема максимізацією прибутку в короткостроковій перспективі, а не контролем за кредитними ризиками.

Від початку року частка недіючих кредитів (NPLs) продовжила повільно зменшуватися. Основна причина – статистичний ефект від зростання кредитного портфеля. Це особливо помітно в сегменті фізичних осіб: у ньому за останні два роки частка NPLs скоротилася на 17 в. п. до 42,6%. Тим часом у корпоративному сегменті за цей період частка непрацюючих кредитів зменшилася лише на 2 в. п. до 54,9% [5]. У ньому обсяг кредитів зростає повільніше, зате було проведено значні реструктуризації держбанками. Вони визнали реструктуровані позики працюючими після того, як протягом півроку позичальники знову почали їх регулярно обслуговувати.

У державних банках проблема непрацюючих кредитів найгостріша. Частка NPLs у їх кредитних портфелях становить близько 66,2%. Частка державних банків у загальному обсязі недіючих кредитів сектору становить 69,8%, із них 40,7 в. п. у Приватбанку. Через це Міністерство фінансів як представник акціонера (держави) планує зобов'язати держбанки скласти плани врегулювання NPLs та реалізувати їх у визначені терміни.

Висновки. Таким чином, перспективи подолання кризових явищ у національній економіці, забезпечення макроекономічної стабільності та стимулювання економічного зростання в Україні неможливі без ефективного використання потенціалу кредиту та активізації національного кредитного ринку, що потребує комплексної взаємодії складових системи управління кредитною діяльністю банків в Україні, на рівні держави, спрямованих як на стимулювання платоспроможного попиту на кредит, так і пропозиції кредитних ресурсів банківськими установами. Для мінімізації кредитних ризиків банківських установ на мікрорівні насамперед необхідно застосовувати інструменти управління із використанням сучасних методів, способів та технологій для своєчасного їх розподілу, локалізації, компенсації чи передачі.

Література

1. Денисенко М. П. Кредитування та ризики [Текст]: Навчальний посібник / М. П. Денисенко, В. М. Домрачев, В. Г. Кабанов. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 480 с.
2. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / За ред. В.В. Коваленко. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2015. – 217 с.
3. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія / О. В. Дзюблук, Л. М. Прийдун. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. – 295 с.
4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст]: підручник / Л. О. Примостка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2012. – 338 с.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Черненко І. І., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНИЙ РИЗИКОМ БАНКУ

Актуальність дослідження. Операційний ризик супроводжує банківську діяльність у процесі здійснення операцій та надання послуг, що зумовлює необхідність формування ефективної системи управління ним. Однак суб'єктивна складова, якісна оцінка операційного ризику та загалом відсутність єдиної системи оцінювання ускладнює систему управління цим ризиком.

Побудова системи управління операційними ризиками банку залежить від завдань, які ставляться перед службою ризик-менеджменту банку, розміру банку, стратегії його розвитку, обсягу операцій, від якості використання інформаційних технологій, вимог регулятора, тощо.

Тому особливо актуальним є аналіз методичних основ управління операційним ризиком банку і практичних підходів до побудови системи його контролю та мінімізації. Значної уваги при цьому потребує підхід до його оцінки під час розрахунку регулятивного капіталу банку, згідно з рекомендаціями Базельського комітету, що обумовлює необхідність удосконалення системи управління операційним ризиком банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у дослідження системи управління операційним ризиком банку зробили вітчизняні науковці, серед яких: К. Г. Гончарова, О. С. Дмитрова, В. Кротюк, О. В. Меренкова, Р. Набок, Г. О. Партин, У. І. Путько, та інші. У їх працях управління операційним ризиком розглядається, як специфічний вид діяльності, що складається з послідовності певних запобіжних етапів та проблематики його оцінки. Проте, удосконалення системи управління операційним ризиком банку згідно з рекомендаціями Базельського комітету потребує подальших досліджень та розробок.

Метою статті є дослідження сутності, причин виникнення та удосконалення системи управління операційним ризиком банку.

Вклад основного матеріалу. Запорукою забезпечення фінансової стабільності банків є необхідність ефективного управління операційним ризиком, який постійно супроводжує банківські операції. Питанням теорії і практики управління операційними ризиками в банках приділяють не завжди належну увагу, як і створенню ефективних систем управління ними.

Операційний ризик визначається ймовірністю виникнення невідповідності між витратами банку на

здійснення своїх операцій та їх результативністю. Процес управління операційним ризиком у банку набагато складніший, ніж в інших сферах підприємництва. До складу витрат включаються як процентні, так і непроцентні (комісійні та інші операційні витрати), які не завжди вдається точно спрогнозувати. Тому менеджерам банку складніше, ніж іншим підприємцям, визначити вплив непроцентних витрат на чистий прибуток [1; 2].

У монографії за редакцією О. С. Дмитрової проаналізовані та обґрунтовані основні підходи до визначення сутності операційного ризику банку. Перший підхід охоплює помилки персоналу, збої комп'ютерів та іншої техніки, а також неналежну послідовність процедур здійснення операцій. Сутністю другого підходу є класифікація банківських ризиків на фінансові та не фінансові, де до не фінансових ризиків належить й операційний ризик. Останній включає ризики трьох категорій: ризики внутрішніх подій, ризики зовнішніх подій та бізнес-ризиків. Третій підхід визначає досліджуваний ризик як ризик прямих та побічних витрат, що є результатом нерациональності та неефективності бізнес-процесів [3].

На нашу думку, перший підхід визначає в загальному операційний ризик, другий підхід не відносить операційний ризик до не фінансових ризиків, що не зовсім коректно – це функціональні ризики, а третій підхід є дуже загальним і відноситься до всіх ризиків.

Відповідно до визначення, сформульованого Базельським комітетом з банківського нагляду, операційний ризик – це ризик втрат через неадекватність чи порушення (недотримання) внутрішніх процесів, збої у діяльності людей і функціонуванні системи або ризик втрат унаслідок зовнішніх подій [4]. У контексті операційного ризику виділяють юридичний ризик (legal risk) і ризик відповідності (compliance risk), що є двома аспектами однієї проблеми. Таке визначення включає правовий ризик, однак не поширюється на стратегічний і репутаційний ризики. При цьому Базельський комітет з банківського нагляду припускає, що може існувати кілька підходів до визначення терміна «операційний ризик». Тому банки для внутрішніх потреб можуть використовувати власне тлумачення операційного ризику, але за умови включення до цього поняття формулювання Базельського комітету з банківського нагляду.

У нормативно-правових актах Національного банку України операційний ризик визначено як ризик, пов'язаний із порушенням банківських правил та/або систем контролю за обробленням, проведенням операцій та за документацією, що виникає як унаслідок зовнішніх чинників, так і через помилки працівників банку [5].

Нами проаналізовані чинники впливу на операційний ризик банку, які систематизовано в таблиці 1.

Таблиця 1

Чинники впливу на операційний ризик банку

Чинник	Характеристика операційного ризику
Технологія	За умови масштабного використання дозволяє уникнути ризиків від помилок при ручній обробці операцій персоналом банку
Електронна комерція	Через її розвиток виникають нові види операційних ризиків, які поки що не повністю зрозумілі та досліджені
Поглинання і злиття банків	Висуває потребу в уніфікації програмного і технічного забезпечення
Зміна ролі банків	Банки стають постачальниками великої кількості послуг. Це створює необхідність безперервно підтримувати працездатність засобів внутрішнього контролю та резервних систем, тобто може створювати додаткові ризики
Методи зниження рівня ризиків	Методи зниження схильності банку до ринкового і кредитного ризиків, що можуть стати причиною появи інших форм та видів ризику
Аутсорсинг	Аутсорсинг створює для банку нову ситуацію потенційного ризику, адже він не може безпосередньо контролювати персонал компанії-постачальника послуг та технічне середовище.

Слід зауважити, що пріоритетність операційного ризику стосовно фінансових пояснюється відносно вищим ступенем небезпеки останнього. Це пояснюється тим, що фінансові ризики піддаються кількісному виміру, що дозволяє більш вдало їх попереджувати та усувати, в той час коли операційний ризик неможливо представити у вигляді кількісних індикаторів.

Операційні ризики виникають з різноманітних причин, а саме:

- недосконалість внутрішніх бізнес-процесів;
- вплив зовнішніх факторів аварійного типу;
- зловживання повноваженнями працівниками банку;
- помилки персоналу банку;
- комп'ютерні збої;
- невикористання можливостей банку;
- відсутність єдиної інформаційної бази банку;
- шахрайство.

Сьогодні не існує усталеного підходу до управління операційним ризиком, оскільки його вибір залежить від низки унікальних чинників, таких як розмір і ступінь «просунутості» (sophistication) банку, природи й складності його діяльності. Роль регулятора полягає в тому, щоб перевірити рівень управління операційним ризиком у банку, зокрема здатність банку приймати ризик і ступінь толерантності (risk appetite and tolerance) до нього.

Таким чином, процес ризик-менеджменту потребує відповідного управління, принципи якого полягають у наступному [6]:

- ідентифікації ризику комплексно за всіма видами діяльності банку;

- послідовних практиках оцінки;
- ефективному управлінні ресурсами та ліквідністю;
- надійних процедурах оцінки та звітності щодо ризиків;
- контролі за менеджментом;
- наявності політики, процедур і лімітів;
- ідентифікації, оцінки, моніторингу ризиків та звітності за ними;
- наявності внутрішнього контролю.

У контексті операційного ризику в системі ризик-менеджменту мають бути оцінені: персонал, процеси, технології.

Базельський Комітет з банківського нагляду визначив базові положення з питання управління операційними ризиками у «New Basel Capital Accord» (Basel II). Згідно з цим стандартом банкам рекомендовано впровадити повноцінну систему управління операційними ризиками, що має включати елементи, які показані на рисунку 1 [7].

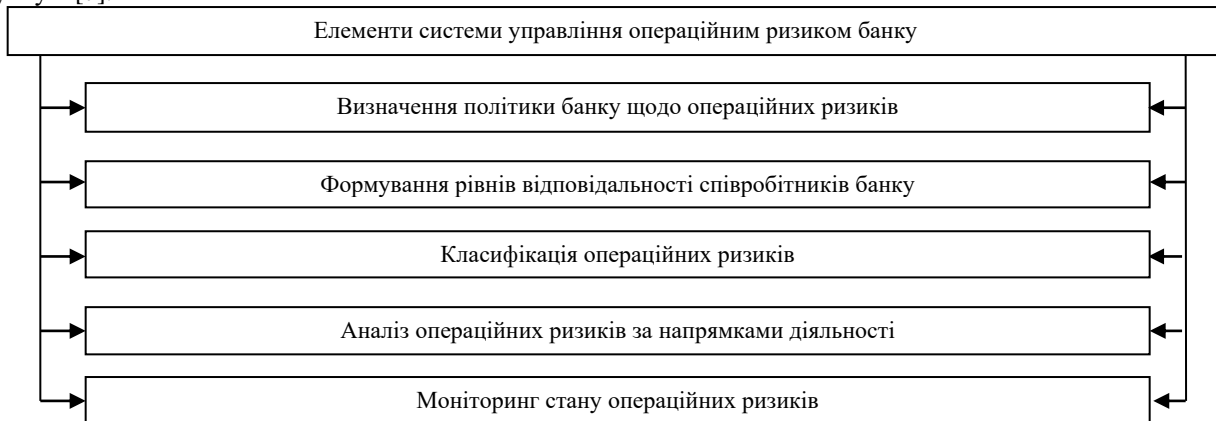

Рис. 1. Елементи системи управління операційним ризиком банку

Очевидно, що стандарти Базельського комітету передбачають жорстку систему управління операційним ризиком банку. Таку систему можливо імплементувати, якщо використовувати наступні підходи до оцінки впливу операційних ризиків на банківський капітал [7]:

- підхід на основі базового індикатора. Такий індикатор оцінюється у розмірі 15% від середнього валового доходу за останні три роки;
- стандартизовані підходи, за якими діяльність банку поділяється на вісім бізнес-напрямків, відповідно до кожного з яких визначається необхідний рівень покриття капіталом через зважування показника валового доходу на відповідний коефіцієнт ризику;
- передові підходи, що передбачають розрахунок покриття капіталом зважаючи на дані банку про операційні збитки.

Таким чином, система управління операційним ризиком банку, а також її перевірка має бути здійснена за такими напрямками (рис. 2).

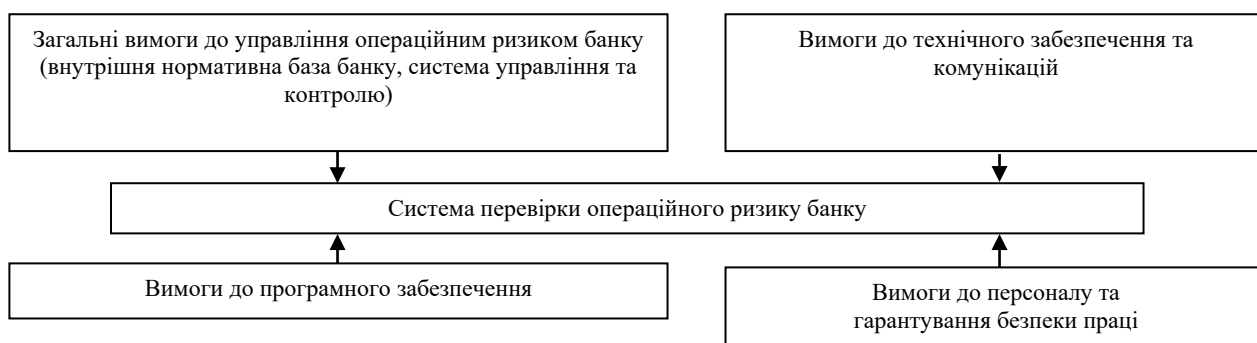

Рис. 2. Елементи системи управління операційним ризиком банку

У межах визначених напрямів перевірки операційного ризику банку доцільно сформулювати показники, за якими здійснюватиметься оцінка (наприклад, сформулювати карту бальних оцінок, запитання для отримання оцінок у розрізі критеріїв тощо). Такий підхід дасть змогу налагодити процес виявлення та оцінки операційного ризику банку й надалі відпрацювати порядок його врахування у капіталі банку [6].

З операційним ризиком може бути пов'язаний кредитний ризик. Так до дефолтних кредитів банки, згідно з постановою НБУ, повинні відносити кредити позичальникам, у яких відсутній персонал, необхідний для операційної діяльності, або майно та основні засоби (коли кредит узятий на неопераційну компанію). Саме на такі кредити, за даними НБУ, припадає більшість позик, визнаних дефолтними. Також до дефолтних кредитів за новими правилами відносять кредити, які були реструктуризовані, якщо інші кредити цьому позичальнику були списані частково чи повністю, якщо позичальник не подав до банку фінансову звітність [8].

Висновки. Отже, управління операційними ризиками є необхідною умовою ефективного функціонування банків. Для ефективного управління операційними ризиками необхідно в першу чергу вибрати оптимальну стратегію роботи банку, оптимізувати систему моніторингу і виробити ефективний механізм захисту банку від операційних ризиків.

Таким чином, основними напрямками для вдосконалення системи управління операційними ризиками банку визначено забезпечення процесу ефективної агрегації даних і підвищення об'єктивності бази даних щодо подій операційного ризику; використання системи інформативною внутрішньої звітності, що передбачає якісну, кількісну оцінку, а також прогнозування рівня операційного ризику; використання системи критеріїв, лімітів та індикаторів рівня операційного ризику, що відображають специфіку діяльності банку; формування корпоративної культури управління ризиком і підтримка високого рівня кваліфікації персоналу; забезпечення захисту інформації та банківської таємниці.

Отже, комбінація таких дій, як підвищення рівня кваліфікації трудових кадрів, впровадження комплексної бізнес-моделі та її застосування усіма підрозділами організації на постійній основі, заснування і постійне вдосконалення єдиної системи управління операційними ризиками призведе до мінімізації можливих збитків і успішного та сталого розвитку банківської установи.

Література

1. Кротюк В. Базель II: Розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з першою компонентою / В. Кротюк, О. Куденко // Вісник НБУ – 2006. – № 7. – С. 2-7.
2. Партин Г. О. Ризики у сучасній банківській діяльності та шляхи їх зниження / Г. О. Партин, У. І. Путько // Вісник НЛТУ – № 21.9. – 2011 р. [Електронний ресурс] - режим доступу :http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/21_9/247_Par.pdf
3. Дмитрова О. С. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку: монографія / [О. С. Дмитрова, К. Г. Гончарова, О. В. Меренкова та ін.]; за заг. ред. О. С. Дмитрова. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 264 с.
4. Базельський комітет з банківського нагляду «Посилення корпоративного управління банківських установ» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.bank.gov.ua/Bank.../corporate_management.pdf.
5. Положення «Про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України», затверджене постановою Правління Національного банку України від 04.07.2018 р. № 75 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18>
6. Набок Р. Окремі питання управління операційним ризиком у банках [Текст] / Р. Набок // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 1. – С. 61–65.
7. Operational Risk – Supervisory Guidelines for the Advanced Measurement Approaches, June 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs196.pdf>
8. Олійник А. В. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності / А. В. Олійник, Ю. І. Атаманчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 1. – С. 135-141.

Чижикова С. С., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ В БАНКАХ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах господарювання в Україні відчуваються проблеми з ліквідністю банків, що обумовлено посиленням конкуренції між банками, зростанням дефіциту банківських ресурсів, невизначеністю економічного середовища, викликані загостренням геополітичної ситуації в країні. Це зумовлює підвищену увагу банків до управління ліквідністю. Ліквідність є важливою системною характеристикою банку, що забезпечує фінансову стійкість, надійність, спроможність розширювати обсяги активних операцій та протистояти негативним наслідкам кризових ситуацій. Дотримання ліквідності та забезпечення її оптимального рівня є однією із важливих потреб діяльності банків, оскільки саме завдяки цьому банки здатні своєчасно виконувати свої зобов'язання за умови збереження прибутковості на достатньому рівні, що і обумовило актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у дослідження питань ліквідності та проблем управління нею зробили науковці, серед яких: Г. Т. Карчева, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова, Д. М. Олійник, Л. О. Примостка, П. Роуз, Дж. Синки, В. С. Стельмах та інші. У їх працях ґрунтовно розглянуті підходи та методи управління ліквідністю банків, аналізуються показники ліквідності. Проте питання оцінювання та управління ризиком ліквідності банків потребують більшої уваги наукової спільноти та вітчизняних практиків з банківської справи.

Ступінь розробленості проблематики перш за все зумовлюється необхідністю адаптації банківського середовища України до міжнародних вимог Базельського комітету з банківського нагляду, які висвітлені у відповідних його публікаціях.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів формування, розвитку та удосконалення системи управління ризиком ліквідності в діяльності банків.

Виклад основного матеріалу. Запорукою забезпечення фінансової стабільності банків є необхідність ефективного управління ризиком ліквідності, який постійно супроводжує банківську діяльність. Як показує аналіз наукових джерел, більшість авторів називають ризик ліквідності саме як ризик ліквідності.

Ризик ліквідності – це небезпека виникнення проблеми нестачі ліквідних активів для забезпечення виконання власних зобов'язань банку. Виділяють також ризик ринкової ліквідності, який визначається як наявний